

**ПРОБЛЕМА БЕССАРАБІЇ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ
НАЦІОНАЛЬНИХ ДЕРЖАВНИХ УТВОРЕНЬ ПЕРІОДУ
УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917-1921 РР.**

У статті досліджено зовнішньополітичну діяльність урядів Української Народної Республіки, Гетьманату П.Скоропадського та Директорії УНР щодо територіальної належності Бессарабії. Показано головні успіхи та прорахунки української дипломатії у цьому питанні. Зроблено висновок про те, що Бессарабська проблема заклала передумови сучасного конфлікту у Придністров'ї.

Ключові слова: зовнішня політика, Бессарабія, УНР, кордони, Антанта, суверенітет.

Vitaliy Tuchinskyi

**THE PROBLEM OF BESSARABIA IN THE FOREIGN POLICY OF
NATIONAL STATE FORMATIONS OF THE PERIOD OF THE
UKRAINIAN REVOLUTION 1917-1921.**

The article examines the foreign policy activities of the governments of the Ukrainian People's Republic, the Hetmanate of P. Skoropadsky and the Directory of the UNR regarding the territorial affiliation of Bessarabia. The main successes and miscalculations of Ukrainian diplomacy in this issue are shown. The conclusion is made that the Bessarabian problem laid the prerequisites for the modern conflict in Transnistria.

Keywords: foreign policy, Bessarabia, UNR, borders, Entente, sovereignty.

Придністровський конфлікт, що особливо загострився в умовах сучасної російсько-української війни, має глибоке історичне коріння. Його витoki сягають 1812 р., коли територію між Дністром і Прутом було приєднано до російської імперії. Після жовтневого перевороту 1917 р. загострилася боротьба між більшовицькою росією та Румунією за територію Бессарабії.

У зовнішній політиці національно-державних утворень періоду Української революції 1917-1921 рр. питання територіальної належності Бессарабії займало вагоме місце.

У листопаді 1917 р. в Бессарабії було створено державний парламентський орган під назвою Сфатул церій (Крайова Рада). 15 грудня 1917 р. вона проголосила Бессарабію Молдавською Народною Республікою у складі не більшовицької росії. Утворення парламенту Молдови вітала Центральна Рада, яка підтримувала

право всіх народів росії на автономію. Свої міждержавні стосунки МНР і УНР здійснювали насамперед на основі спільної боротьби з більшовиками. За таких умов Центральна Рада і Сфатул церій навіть відклали на майбутнє вирішення спірного питання про належність придунайських земель, лівобережжя Дністра і Хотинщини. Питання державного кордону мали вирішити делегати українських та молдавських Установчих зборів[1,с.9-10].

Про тісну співпрацю Центральної Ради і Сфатул церій у листопаді - грудні 1917 р. свідчить і той факт, що перше засідання молдавського парламенту проходило 21 листопада 1917 р. в Кишиневі під охороною національних молдавських і українських військ[2,с.76-77]. Однак спільні дії виявилися нетривалими. Керівництво молдавського парламенту прийняло рішення про запрошення румунських військ на територію Бессарабії. Румунія, яка давно претендувала на територію між Дністром і Прутом і вважала ці землі румунськими, а молдован - румунами, цим негайно скористалася. За два з половиною місяці, з середини грудня 1917 р. до кінця лютого 1918 р., Бессарабія була зайнята румунськими військами. Таким чином, перенесене на певний час Центральною Радою і Сфатул церій українсько-молдовське територіальне питання вирішилось на користь Румунії, дії якої підтримала Антанта.

Після проголошення самостійної Української Народної Республіки її уряд, визначаючи державні кордони, звернув особливу увагу на південно-західний регіон. У попередніх умовах мирного договору УНР з радянською росією зокрема зазначалося: "Питання відносно Бессарабії вирішує Українська Народна Республіка на підставі самовизначення та по згоді Румунії і Бессарабії після виводу з території останньої військ Совіта Народних Комісарів"[3,с.175].

Однак, 9 квітня 1918 р. було проголошено об'єднання Бессарабії з Румунією. Лише після цього Українська Народна Республіка розпочала активну зовнішньополітичну діяльність. 12 квітня 1918 р. на засідання Малої Ради було винесено питання державних кордонів УНР з Румунією. М. Грушевський, використовуючи свою обізнаність в проблемах етнічного розселення українців в Бессарабії, переконливо довів депутатам - членам Малої Ради, що УНР має повне право не визнати ухвали Сфатул церій і Румунії про злуку як акт виявлення волі всіх народів, які населяють Бессарабію[4,с.211]. Щоправда, ще 3 березня 1918 р., довідавшись про підготовку такого об'єднання, В. Голубович від імені Уряду УНР надіслав ноту-протест урядам Німеччини, Австро-Угорщини, Болгарії та Румунії. В ній, зокрема, говорилося: "Українське Правительство вважає, що всяка зміна бувшої румунсько-російської границі, особливо в її північній і полудневій частинах, глибоко порушує політичні і економічні інтереси УНР. З огляду на те, що тепер значна

частина Бессарабії занята румунськими військами і питання про дальшу державну приналежність Бессарабії могло бути предметом нарад на Бухарестській мировій конференції, Правительство УНР вважає обговорення і вирішення цього питання за можливе лише при участі і за згодою українського Правительства”[5,с.109].

Варто зазначити, що серед депутатів Сфатул церій не було єдності щодо проголошення об'єднання Бессарабії з Румунією. Про це, зокрема, повідомлялося в телеграмі, яка була надіслана 10 квітня 1918 р. на ім'я В. Голубовича комісаром Центральної Ради з Кишинева О.Ямковим. В ній зокрема зазначалося: "Вчора о 8-й годині вечора молдавський парламент Сфатул церій в присутності румунського Голови Ради міністрів Маргіпомана виніс постанову приєднання до Румунії Бессарабії як автономної провінції. Голосували за приєднання - 86, утримались - 36, проти - 3, не було на засіданні - 13. З меншостей: українська, німецька та болгарська фракції зробили заяву, що їх не уповноважено рішати такі важливі питання, і що таке питання може вирішити референдум[4,с.249]. 13 квітня 1918 р. на засіданні Малої Ради було прийнято Заяву Румунському урядові. В ній засуджувалася анексія Бессарабії Румунією, а також не визнавалося рішення Сфатул церій про приєднання краю до складу королівства. Друга частина заяви закликала румунський уряд переглянути “Бессарабське питання” і дати можливість вільного самовизначення населенню межиріччя Дністра та Прута. В кінці заяви уряд УНР висловлював надії на те, що Румунський уряд дійде згоди, котра могла б задовольнити обидві сторони. Заяву підписали Голова Ради Народних Міністрів В. Голубович і Український міністр закордонних справ В. Любинський. В цілому текст заяви був досить зваженим, і свідчив про те, що Центральна Рада не втрачала надії на можливість перегляду “Бессарабського питання”, зокрема перерозподілу території Бессарабії між УНР і Румунією за національною ознакою[6,с.321]. Однак час для активних дій з боку Української Народної Республіки було втрачено.

У нашому розпорядженні є значна кількість документів, що свідчать про бажання населення Бессарабії приєднати край до України. Так, 10 січня 1918 р. Селянський з'їзд Аккерманського повіту постановив: "Приєднати Аккерманський повіт до України як автономної частини Російської республіки, одержавши гарантію персональної автономії дрібних національностей і закріплення завойованих революцією основ, за обов'язкової соціалізації землі”[4,с.230]. Мотиви, якими керувався з'їзд, найбільш повно виклав білорус А.Соколовський: "Бессарабія в культурному відношенні - нуль, у промисловому відношенні - нуль. Україна ж має свою стару культуру і відносно розвинену фабрично-заводську промисловість і є нині, безумовно, крупною політичною величиною.

Крім того, Центральна Рада вже об'явила національно-персональну автономію кожної національності, що проживає на території України, тому різноплеменне населення Аккерманського повіту, приєднавшись до України, збереже свою мову, побут, місцеву культуру та ін. Аккерманському повітові треба йти тільки до України" [4,с.232].

Після тривалого обговорення рішення про приєднання до України було ухвалено на Земських зібраннях п'яти з восьми повітів Бессарабії: Аккерманському, Бендерському, Ізмаїльському, Сороцькому і Хотинському[7,с.87]. Голова Хотинської повітової управи 1 квітня 1918 р. заявив: "Від імені населення Єдинецької волості просимо військо УНР прийти йому на допомогу й звільнити територію волості від свавілля румун, котрі розоряють населення."[4,с.191].

Гетьманська держава Павла Скоропадського, спираючись на підтримку Німеччини та Австро-Угорщини, зайняла більш жорстку позицію в питанні румунської анексії Бессарабії. Не останню роль в цьому відіграв Д. Дорошенко, який очолив міністерство закордонних справ. Він вважав, що уряд Української Держави повинен "...наполягати на приналежності політично-автономної Бессарабії до Української Держави, до чого вона, Україна, має всі права і чого бажає більшість людності Бессарабії"[8,с.144]. 11 травня 1918 р. був виданий наказ "Про заборону вивозу товарів до Румунії і Бессарабії". Там, зокрема, підкреслювалося: "Зважаючи на те, що Бессарабія анексована Румунією і що умови політично-господарських відносин ще не встановлені, вивіз за кордон всяких товарів в Румунію та Бессарабію безумовно забороняється, поки не буде врегульовано питання про долю Бессарабії, правомірність її приєднання"[8,с.213].

У ноті гетьманського уряду від 5 червня і ноті-відповіді румунського уряду від 19 червня 1918 р. було чітко окреслено позиції обох сторін щодо Бессарабії. Українська держава продовжувала не визнавати анексії і права Румунії на Бессарабію. Влада Бухареста у своїй ноті виклала обґрунтування, які виправдовували приєднання Бессарабії та доводила спорідненість її населення з населенням Румунії. Поки відбувався обмін нотами, до Києва приїздили делегації, що клопотали про відновлення торговельних відносин. Ці делегації до складу яких входили представники духовенства, великі землевласники і навіть селяни запевняли українську владу у бажанні жителів Бессарабії приєднатися до Української держави. За представленням міністра закордонних справ міністерство фінансів дало дозвіл на торгівлю окремими групами товарів, а міністерство юстиції виплачувало грошову допомогу судовим урядовцям Бессарабії, які не хотіли присягати румунському королю[9,с.117-118].

На початку жовтня 1918 р. після тривалих переговорів було підписано торгівельну угоду між Гетьманською державою та Румунією. Після цього до Румунії було направлено українську делегацію на чолі з генералом В.Дашкевичем-Горбацьким. Делегацію прийняв румунський король, однак, підписаний договір так і не вступив в силу через падіння уряду П.Скоропадського.[6,с.188].

У період Гетьманату було утворено спеціальну комісію під головуванням Сергія Шелухіна, яка на основі вивчення національного складу населення визначила етнічні межі кордонів України. В Бессарабії розмежування українців і молдаван мало відбутися так: "Лінія від Новоселиці (нині - місто у Чернівецькій області) по старій межі з Румунією, включаючи до України весь Хотинський повіт, по лінії Атаки на Дністрі, далі по р. Дністер (Сороки, Вадрашков, Дубосари, Григоріопіль) до м. Бендери, звідти до меж Аккерманського (Білгород-Дністровського) повіту, який з Ізмаїльським повітом мали належати Україні"[2,с.109].

Поразка Німеччини та її союзників у Першій світовій війні призвела до краху Гетьманщини. Тим часом королівська Румунія розгорнула вздовж Дністра прикордонні військові комунікації і створила ряд митних пунктів, чим реально засвідчила перенесення свого державного кордону на правий берег Дністра. Окрім цього після відходу у листопаді 1918 р. австро-німецьких військ з північної частини Хотинщини румуни захопили всю Північну Буковину, що була суто українською етнічною територією. 10 грудня 1918 р. румунський король ліквідував Сфатул церій, а Бессарабія була проголошена провінцією Румунського королівства[3,с.318].

Директорія, яка прийшла на зміну гетьманському уряду, вирішила не ускладнювати свої стосунки з Румунією, її керівники не висували Бессарабське питання як головне при налагодженні українсько-румунських відносин і фактично погодилися на існуючу реальність, сподіваючись на підтримку Румунії в утвердженні УНР на міжнародній арені. З цього приводу український дипломат Микола Василько гірко зауважив: "Бессарабія і Буковина є гонорар для Румунії"[2,с.93].

Більшовицька влада, що остаточно утвердилася на території України у 1920 р. доклала чимало військових та дипломатичних зусиль для звільнення Бессарабії, однак вони закінчилися не вдало. За таких умов у жовтні 1924 р. на лівобережжі Дністра було утворено Молдавську Автономну Республіку у складі УРСР, яка мала слугувати плацдармом наступу більшовиків на територію Бессарабії.

Викладений у публікації матеріал дає можливість зробити короткі висновки та узагальнення. У зовнішній політиці Української Народної Республіки, Гетьманської держави П.Скоропадського та

Директорії УНР проблема Бессарабії займала вагоме місце. Однак, через несприятливі зовнішньополітичні чинники, прорахунки та нерішучість дій урядів національних державних утворень та обмеженість у часі, реалізувати свої цілі та інтереси на цьому напрямку вони не змогли. Територія між Дністром та Прутом відійшла до Румунії і перебувала у її складі до червня 1940 року.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

- 1.Боєчко В.Д., Ганжа О.І., Захарчук Б.І. Формування державних кордонів України. К., 1991;
- 2.Сергійчук В. Етнічні межі і державний кордон України. К, 2000;
- 3.Солдатенко В.Ф. Українська революція.Історичний нарис.К.,1999;
- 4.Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. Упорядн. В.Верстюк.У 2 т. Т.2. К.,1998;
- 5.Дорошенко Д.Історія України 1917-1923 рр.К.,2002.Т.1;
- 6.Мазепа І.Україна в огні й бурі революції.1917-1921.К.,2003.
- 7.Садовнік О.В. Придністровський конфлікт 1989-2014 рр. Дисерт.канд.іст.наук.К., 2020;
- 8.Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр.К.,2002.Т.2;
- 9.Тучинський В.А. Молдавська автономна радянська соціалістична республіка у складі УРСР 1924-1940 рр.: історіографія // Наукові записки ВДПУ ім.М. Коцюбинського. Серія історія. Випуск 39.Вінниця, 2022 р. С.109-120.